

Koninklijke Notariële
Beroepsorganisatie

Strategische Agenda Notariaat 20-25

C O N C E P T

Vastgesteld door het bestuur van de KNB op 8 januari 2020

Voorwoord

De KNB wil met de Strategische Agenda 2020-2025 de toekomstbestendigheid van het notariaat verankeren. Wie zich afvraagt hoeveel deze agenda afwijkt van wat de KNB de afgelopen jaren heeft gedaan zal concluderen dat deze agenda een logisch vervolg is op Notaris 2.0, de Strategische Agenda 2015-2020.

De maatschappelijk positie van het notariaat en verdergaande digitalisering van het recht zijn inmiddels vaste waarden in het notariële bestel, terwijl de focus op de eigentijdse notariële professional - die aan de strategische agenda is toegevoegd - de komende jaren haar vruchten zal afwerpen. Echter, waar we willen staan in 2026, na ommekomst van de komende vijf jaar, dat is voor ons, het bestuur van de KNB, de kernvraag bij de totstandkoming van de Strategische Agenda 2020 - 2025. Het gaat hierbij natuurlijk niet alleen om de reis, maar ook om het doel.

In 2026 vervult de notaris een juridische gidsfunctie en is de notaris een gewaardeerd strategisch adviseur in een complexe en digitale maatschappij. De notaris heeft oog voor maatschappelijke ontwikkelingen, is goed opgeleid en heeft alle gereedschappen voorhanden om deze rol uit te oefenen, zoals de Digitale Notariële Akte en NotarisID. Door permanente opleiding, soms specialisatie en waar nodig ondersteuning door het bureau van de KNB, is de notaris wend- en weerbaar en blijft het notariaat in alle opzichten aantrekkelijk om in te werken voor juristen en medewerkers.

Behalve juridische inhoudelijke kennis is kennis van digitale processen en marktontwikkelingen steeds belangrijker. Ook beschikken notarissen, toegevoegd en kandidaat-notarissen in 2026 over goed inzicht in hun competenties. Deze worden steeds belangrijker in een wereld die complexer en transparanter is geworden. De notaris vindt soepel z'n weg in alle geledingen van de maatschappij en heeft zijn certificerende rol uitgebreid. De notaris zal steeds meer adviseren, initiëren en arbitrerende. Flexibilisering van de organisatie, samenwerking en spreiding van notariskantoren zijn daarbij cruciaal.

Dit alles zal niet vanzelf gaan. De KNB zal waar kan en nodig assisteren en de komende jaren noodzakelijke aanpassingen voorstellen en doorvoeren. Deze zullen met alle betrokkenen worden besproken, met respect voor ieders belangen, evenwel zonder het doel uit het oog te verliezen.

De KNB ziet de toekomst met vertrouwen tegemoet!

Nick van Buitenen
voorzitter KNB

Inhoudsopgave

	Pagina
1. Inleiding	4
2. Strategische Context Notariaat	6
3. Missie Notariaat	12
4. Thema <i>Voor mens en maatschappij</i>	13
5. Thema <i>Bescherming en zekerheid</i>	15
6. Thema <i>Eigentijdse beroepsbeoefenaar</i>	19
7. Samenvatting	23

1. Inleiding

Bij het bepalen van de nieuwe strategie voor de komende vijf jaren (2020-2025) heeft de KNB een analyse gemaakt van waar het notariaat staat en in welke maatschappelijke context het momenteel functioneert. Vijf dominante ontwikkelingen zijn daarbij in beeld gebracht, te weten het toegenomen gevoel van onveiligheid, een weifelende overheid, de veranderende samenleving, de digitalisering van het recht en de demografische ontwikkeling van de mensen en kantoren in het notariaat. In het eerste hoofdstuk zijn deze ontwikkelingen verder uitgewerkt onder de noemer 'Strategische Context Notariaat'.

De wettelijke kaders van het notariaat zijn vastgelegd in de Wet op het notarisambt (Wna) en onderliggende regelgeving van de KNB. Het bestuur van de KNB heeft een studie ('Hoe versterkt het notariaat zijn maatschappelijke bijdrage', mr. dr C. Stokkermans, januari 2019) laten doen naar mogelijke knelpunten in de Wna die een eigentijdse invulling van het beroep van notaris in de toekomst belemmeren.

Gezien de wettelijke positie van de notaris is het ook van belang om te weten hoe de overheid c.q. het ministerie van Justitie & Veiligheid de toekomst van het notariaat ziet. Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) heeft in opdracht van dit ministerie in 2016 een rapport uitgebracht over ontwikkelingen binnen de advocatuur, het notariaat en de gerechtsdeurwaarderdij ('Juridische beroepen in de toekomst', Cahier 2016-13). Ook regelgeving vanuit Europa heeft een toenemende invloed op de toekomst van het notariaat. De verordening van de Europese Commissie die voorschrijft dat vanaf 1 augustus 2021 een besloten vennootschap volledig digitaal moet kunnen worden opgericht is daar een voorbeeld van. De KNB volgt daarom ook die ontwikkelingen nauwgezet.

Om tot een nieuwe strategie te komen, is de KNB in 2019 een traject gestart onder de noemer 'Dromen, Durven, Doen': *Dromen* over wat het notariaat eigenlijk wil met zijn eigen toekomst; *Durven* stappen te zetten die het notariaat verder brengen dan wanneer het bekende wegen blijft bewandelen; en *Doen* om mens en maatschappij te laten zien hoe een beroepsgroep die al 175 jaar maatschappelijk toegevoegde waarde levert dat ook in de toekomst blijft doen; binnen de wettelijke kaders van zijn bijzondere publiek-private positie.

Tijdens 'Dromen, Durven, Doen' heeft het bestuur van de KNB jaar op diverse manieren gesprekken gevoerd met honderden leden van de KNB. Dat gebeurde onder meer tijdens een bijeenkomst begin 2019 die de KNB elk jaar organiseert voor net benoemde notarissen en toegevoegd notarissen. De overstap van kandidaat-notaris naar (toegevoegd) notaris is er een die gepaard gaat met allerlei keuzes en nieuwe verantwoordelijkheden en daarmee een goed moment van reflectie voor zowel die leden zelf als voor de KNB.

In het voorjaar is het bestuur van de KNB op vijf verschillende plaatsen in het land over de nieuwe strategie in gesprek gegaan. Telkens werden ongeveer honderd leden daarbij ook geïnspireerd door bijdragen van verschillende hoogleraren notarieel recht.

Via digitale onderzoeken is een aantal maal een serie vragen beantwoord door ruim vierhonderd leden en voorafgaand aan de jaarlijkse ALV in juni organiseerde de KNB een dialoog waarbij drie uitgesproken oud-voorzitters en een ambitieuze kandidaat-notaris met elkaar in debat gingen over de richting die het notariaat moet kiezen.

Tussendoor kwamen betrokken leden van de KNB verschillende keren bijeen als 'Dream Team'. In kleine groepjes bespraken zij de gevolgen van de verschillende ontwikkelingen en formuleerden zij vragen waar de nieuwe strategie in elk geval antwoord op moet geven.

Daarnaast heeft de KNB het afgelopen jaar ook onderzoek laten doen naar ervaringen van partijen waar het notariaat veel mee samenwerkt, te weten advocaten, accountants, fiscalisten en makelaars. In het najaar vormden de uitkomsten daarvan mede de basis voor een gezamenlijke verkenning naar de notariële toekomst tijdens een stakeholderdiner. Dit onderzoek is een aanvulling op de gesprekken die de voorzitter, directeur en diverse medewerkers van de KNB doorlopend voeren met individuele stakeholders. Uiteraard zijn in een groot consumentenonderzoek ook klanten van notarissen gevraagd naar hun ervaringen met en verwachtingen van het notariaat.

Dit alles bij elkaar geeft de KNB voldoende basis voor een breed herkende en gedragen strategie voor de jaren 2020-2025 met de focus op thema's die er voor het goed functioneren van de notaris het meest toe doen.

- Samen voor mens en maatschappij
- Bescherming en zekerheid
- Eigentijdse beroepsbeoefenaar

Uiteraard hebben de leden daarbij het laatste woord. De definitieve strategie is daarom besproken en vastgesteld door de ledenraad van de KNB op 2020. In afzonderlijke jaarplannen formuleert het bestuur van de KNB de komende vijf jaar de nadere invulling.

2. Strategische context notariaat

De KNB heeft vijf dominante ontwikkelingen in beeld gebracht die van invloed zijn op het functioneren van het notariaat, te weten het toegenomen gevoel van onveiligheid, een weifelende overheid, de veranderende samenleving, de digitalisering van het recht en de demografische ontwikkeling van de mensen en kantoren in het notariaat.

Toegenomen gevoel van onveiligheid

Wereldwijd zijn er spanningen die steeds vaker dichtbij komen. Een open economie en samenleving zoals de Nederlandse is kwetsbaar voor dit soort ontwikkelingen, zeker als het gaat om het waarborgen van de rechtszekerheid en de betrouwbaarheid van afspraken. Nepnieuws en diverse soorten fraude ondermijnen de economie en de samenleving. Bestrijding daarvan vraagt om een gezamenlijke aanpak van alle partijen die hierin een eigen rol hebben. Mensen willen er zeker van zijn dat wat ze vastleggen ook wordt erkend en herkend door anderen. De toenemende onzekerheid versterkt een behoefte aan vertrouwen en een vertrouwensfiguur. De notaris kan in deze tijden van onveiligheid en onzekerheid de rol van baken vervullen én versterken, maar dan alleen wanneer zijn eigen integriteit buiten kijf staat.

De KNB voert sinds een aantal jaren een actief fraudepreventiebeleid ('De maatschappelijke positie van de notaris in het rechtsverkeer, focus op fraudepreventie', november 2017) waarmee in de praktijk al veel bereikt is. Van belang hierbij is dat wederzijds verwachtingen reëel en duidelijk zijn. Hoewel er regelmatig goed overleg is met de Belastingdienst, Bureau Financieel Toezicht, de FIOD en het Openbaar Ministerie, valt op dat vertegenwoordigers van deze organisaties soms te hoge verwachtingen hebben van de preventiemogelijkheden van het notariaat. Tegelijkertijd helpen ze het notariaat bij het herkennen van signalen die mogelijk op malafide praktijken duiden.

Weifelende overheid

Welke rol de overheid wil spelen, is niet altijd duidelijk. Ministeries en bewindspersonen zenden daarover wisselende en soms moeilijk met elkaar te verenigen signalen uit. Notarissen voelen zich steeds meer in de rol gedwongen van opsporingsinstantie door toenemende (wettelijke) eisen zoals nieuwe Europese anti-witwasregelgeving, maar ook (soms onterechte) verwachtingen van opsporingsinstanties dat notarissen scherper zijn in de beoordeling of ze mee kunnen werken aan bepaalde transacties. Of notarissen ten tijde van hun werk alle onregelmatigheden kunnen waarnemen die opsporingsinstanties achteraf constateren, is maar de vraag. Intussen heeft diezelfde overheid een aantal jaren geleden de preventieve toets bij oprichting van een vennootschap afgeschaft waarmee notoire misbruikers van vennootschappen geweerd konden worden.

Het ministerie van Justitie & Veiligheid is wettelijk gezien verantwoordelijk voor een goed functionerend rechtsbestel, maar hoe het ministerie die rol de komende jaren wil invullen, is nog niet helemaal duidelijk. Het WODC schrijft hierover in zijn rapport 'Juridische beroepen in de toekomst, ontwikkelingen binnen advocatuur, notariaat en gerechtsdeurwaarders': 'Mede op basis van deze studie zal het ministerie van Justitie & Veiligheid een langetermijnstrategie voor de juridische beroepen formuleren'. Die strategie moet vragen beantwoorden zoals: "Welke rol moet de overheid vervullen: stimuleren, faciliteren, vooroplopen in het gebruik of afremmen? Moet de overheid dwingend aanvullend of aanvullend reguleren, of een referentiekader opstellen waarmee

de markt aan de slag kan?’ Helder is in elk geval wel dat het ministerie die vragen niet alleen gaat beantwoorden. De minister voor Rechtsbescherming schrijft hierover in een brief van februari 2019 aan de Tweede Kamer het volgende: ‘Mijn departement organiseert in 2019 bijeenkomsten om samen met diverse spelers in de markt de ontwikkelingen nader te duiden én met hen na te denken over de vraag wat deze ontwikkelingen betekenen voor regulering van de markt voor juridische dienstverlening.’ Dit bevestigt het belang van een eigen strategische agenda van het notariaat.

Veranderende samenleving

De veranderende samenleving is goed zichtbaar in het toegenomen aantal verschillende samenlevingsvormen die allerlei nieuwe (juridische) vragen oproepen. De vergrijzing brengt vraagstukken met zich mee die samenhangen met vertrouwen en rechtszekerheid. Zo is het aantal levenstestamenten in vijf jaar tijd explosief gestegen. Mensen willen zo lang mogelijk regie houden over hun eigen leven en het notariaat voorziet daarin met het levenstestament. De toegenomen mondigheid van burgers leidt ook tot een kritischer blik op het werk van de notaris. Was de notaris voorheen vaak dé deskundige die wist wat goed voor hen was, de klanten van vandaag nemen niet alles voetstoots aan en stellen waar nodig zaken ter discussie. Aangezien geen klant hetzelfde is, vraagt dat meer flexibiliteit en inlevingsvermogen van de notaris.

Wanneer vertrouwde structuren verdwijnen, is vertrouwen belangrijker dan ooit. Het notariaat is bij uitstek de beroepsgroep die die advies- en vertrouwensrol kan vervullen. Dat vraagt echter wel van het notariaat dat het zijn integriteit behoudt, zich permanent blijft vernieuwen en zich maatschappelijk sterker manifesteert. De relatie met de klant kenmerkt zich nog te vaak door de vraag waarom deze naar de notaris moet. In vergelijking met andere ketenpartners is de toegevoegde waarde van de notaris niet altijd zichtbaar voor klanten, met name in de particuliere vastgoedpraktijk. Een nauwere samenwerking met ketenpartners is essentieel om zijn toegevoegde waarde – voor het individu maar ook voor de maatschappij als geheel – beter zichtbaar te maken.

Uit onderzoek onder consumenten kwam onder meer naar voren dat zij de volgende kernmerken van een notaris belangrijk vinden: begrijpelijke taal en goede uitleg (47 procent); correct en zorgvuldig (39 procent); juiste prijs (29 procent); ontzorgen (21 procent); en up-to-date kennis (20 procent). Klanten waarderen notarissen positief als die in hun ogen professioneel overkomen: duidelijk uitleggen wat ze doen, wat het kost en wat de planning is. Notarissen die minder goed beoordeeld worden, hebben in de ogen van hun klanten vaak niet goed vastgelegd wat deze echt wil, communiceren onvoldoende over de kosten en de planning, en zijn slecht bereikbaar.

De kracht van het hybride karakter van de notaris kan maatschappelijk nog veel beter tot zijn recht komen, zeker nu de overheid (al dan niet noodgedwongen) een toenemend beroep doet op de zelfredzaamheid van de samenleving. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid schrijft hier echter over in zijn rapport *‘Weten is nog geen doen’* van april 2017 dat burgers helemaal niet zo zelfredzaam zijn als de overheid veronderstelt. De informatiemaatschappij van nu is nog lang geen kennismaatschappij. Hoewel twitter en andere sociale media anders zou vermoeden, is echte kennis een schaars goed. Zeker de te vinden match tussen een juridische wereld die beoogt de reële wereld te dienen en de individuele persoonlijke wereld wordt steeds complexer. Samengestelde gezinnen, maar ook de platformeconomie en innovatieve samenwerking, vragen om faciliteiten én ondersteuning van het gebruik daarvan, onder meer van het notariaat.

Het notariaat heeft van oudsher veel juridische kennis en deskundigheid in huis, is landelijk goed vertegenwoordigd met een uitgebreid kantorennetwerk en is internationaal sterk aanwezig in allerlei (juridische) netwerken. De kwalificaties integer, deskundig, onafhankelijk en onpartijdig zijn kroonjuwelen en in termen van notariële waarden vormen zij een belangrijk en blijvend fundament. Tegelijkertijd zijn het statische begrippen die het 'zijn' van de notaris duiden, maar niet de maatschappelijke ambitie of meerwaarde. Ze duiden niet het 'waarom' van het notariaat.

De antwoorden liggen besloten in de noodzaak van het notariaat voor het goed functioneren van de democratische rechtstaat, als onderdeel van de maatschappelijke *checks en balances*, en in de wijze waarop het notariaat zijn maatschappelijke rol vervult. Het notariaat is onderdeel van de juridische infrastructuur die het economische en maatschappelijke verkeer in goede banen leidt. Vanuit een juridisch perspectief biedt de notaris particuliere en zakelijke klanten bescherming van persoonlijke en zakelijke belangen. Notariële rechtszekerheid is daarmee een stabiel baken van rust en vertrouwen in een maatschappij waarin permanente verandering en permanente onzekerheid de enige constanten zijn.

Digitalisering van het recht

Dat de digitalisering inmiddels een grote rol speelt in ons dagelijks leven is allang geen nieuws meer, maar wellicht wel de snelheid waarmee digitale ontwikkelingen elkaar opvolgen. Veranderingen moeten inmiddels beschouwd worden als een constante factor, die leiden tot meer permante onzekerheden. Uiteraard heeft dat consequenties voor het notariaat. Waar sommige deskundigen het einde van het notariaat ras zien naderen door bijvoorbeeld de blockchain, stellen andere deskundigen dat de notaris in de toekomst juist meer nodig is dan ooit.

De KNB heeft de afgelopen jaren een eigen notariële blockchain gebouwd en experimenteert daarmee om deze digitale ontwikkeling een passende plek te geven binnen het notariaat van de toekomst. Het is een van de vele initiatieven die nodig zijn om een veilig rechtsverkeer in de digitale wereld te waarborgen. Ook datagericht werken, kunstmatige intelligentie en het gebruik van digitale identiteiten zijn ontwikkelingen die de werkomgeving en manier van werken van het notariaat steeds sterker zullen bepalen.

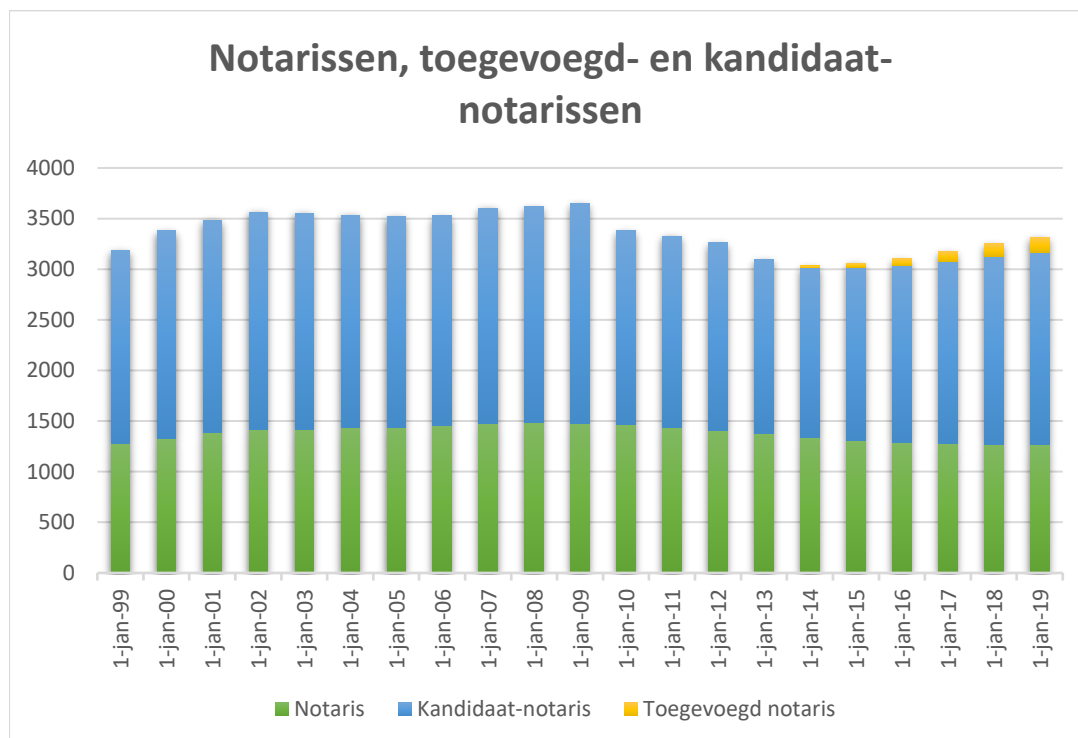
Meer vertrouwd voor het notariaat is de aanstaande digitale oprichting van een besloten vennootschap. De Europese Commissie heeft in 2018 bepaald dat vanaf 1 augustus 2021 een besloten vennootschap volledig digitaal moet kunnen worden opgericht. Dit biedt het notariaat een grote kans om een blijvende toegevoegde waarde te kunnen bieden in het ondernemingsrecht.

De digitalisering van het recht is geen doel op zich, alleen zijn de consequenties van alle digitale ontwikkelingen zo verstrekkend, dat die veel aandacht van de KNB vragen. Uit een onderzoek van Deloitte Nederland blijkt dat van alle huidige werkzaamheden van de notaris in 2030 40 procent gedigitaliseerd kan zijn. Van de werkzaamheden die juridisch (administratief) medewerkers nu doen, kan in 2030 zelfs 95 procent of meer gedigitaliseerd zijn. Behalve aandacht voor de digitale ontwikkelingen zelf vraagt dat ook aandacht van de KNB voor de opleiding van mensen in het notariaat, de organisatie en vestiging van kantoren en de gevolgen voor notariële wet- en regelgeving.

Demografische ontwikkelingen

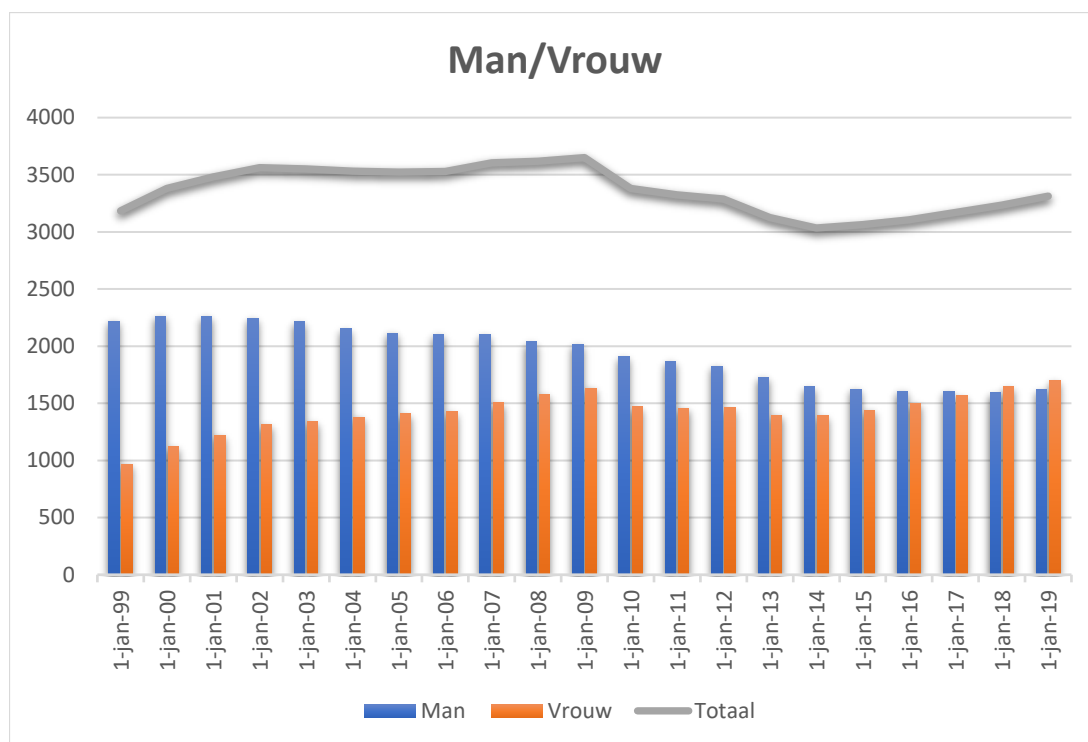
De KNB houdt het officiële register notariaat bij, waarin zij registreert wie notaris, toegevoegd notaris of kandidaat-notaris is. Daarnaast beschikt de KNB via het notarieel pensioenfonds ook over de aantallen medewerkers die op een notariskantoor werken. Uit die cijfers blijkt dat zowel de omvang als de samenstelling van de notariële beroepsgroep de afgelopen jaren flink is gewijzigd.

Een ingrijpende wijziging deed zich voor rondom 2010 toen de crisis een daling van werkgelegenheid in het notariaat veroorzaakte van ongeveer 15 procent van de ruim 13.000 arbeidsplaatsen. Vanaf 2014 neemt de werkgelegenheid weer toe, behalve onder notarissen. Hun aantal neemt sinds 2008 af met gemiddeld 1 à 1,5 procent per jaar. Het aantal toegevoegd notarissen stijgt met 20 à 25 procent per jaar. Toegevoegd notarissen functioneren als notaris, maar zonder de zakelijke verantwoordelijkheid te dragen voor de onderneming die een notariskantoor is. Sommige toegevoegd notarissen beschouwen hun functie als opstap naar de functie van notaris, anderen willen dat juist niet. Elke notaris mag maximaal drie toegevoegd notarissen in zijn protocol laten werken.

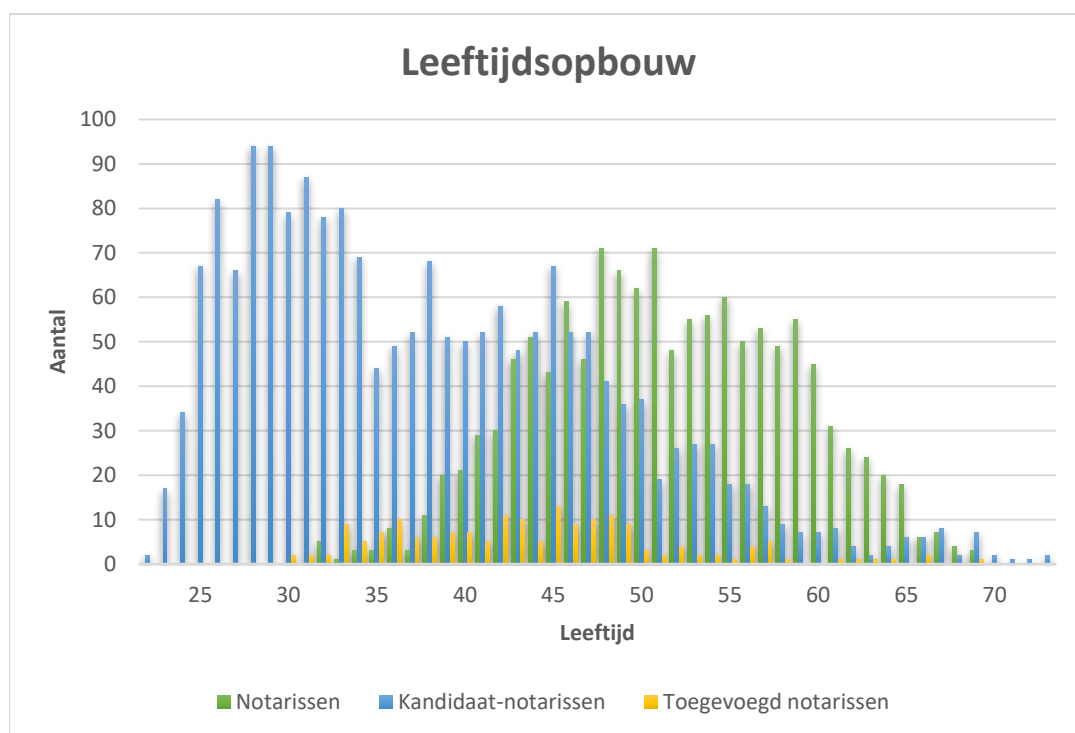
Vrouwen in meerderheid

In het verleden was het notariaat een mannenberoep. Twintig jaar geleden was van de toen bijna 3.400 notarissen en kandidaat-notarissen (toegevoegd notarissen bestaan pas sinds 2013) twee-derde man. Deze verhouding veranderde gestaag en sinds 2017 zijn vrouwen in het notariaat in de meerderheid. Binnen deze twee groepen is een soortgelijke ontwikkeling zichtbaar. Was twintig jaar geleden slechts tien procent van de notarissen vrouw, in 2019 was dat percentage gestegen naar 26 procent. In 2000 was de man-vrouw verdeling bij de kandidaat-notarissen vrijwel gelijk. Het aandeel vrouwelijke kandidaat-notarissen is sindsdien gestegen tot 66 procent in 2019. Van alle toegevoegd notarissen in 2019 is 73 procent vrouw.

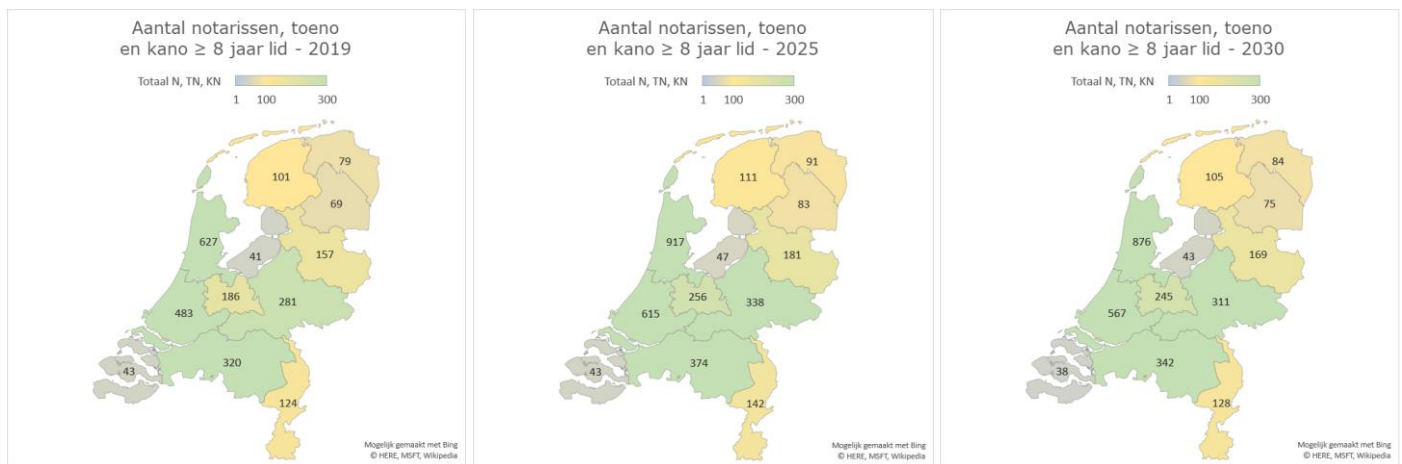
Leeftijdsofbouw notariaat

In onderstaande grafiek is de leeftijdsopbouw weergegeven van de notariële populatie, onderverdeeld in de leeftijdsopbouw van notarissen (groen), van toegevoegd notarissen (geel) en kandidaat-notarissen (blauw).

Geografische spreiding

Het notariaat is van oudsher sterk lokaal vertegenwoordigd. Tot 1999 werd centraal vastgesteld waar hoeveel notarissen kantoor konden houden. Sinds de nieuwe Wet op het notarisambt die in 1999 van kracht werd is dit zogenoemde centrale vestigingsbeleid losgelaten en mogen notarissen zich vestigen waar ze willen. Onderstaande afbeeldingen laten zien hoe de geografische spreiding van notarissen, toegevoegd en kandidaat-notarissen met meer dan acht jaar werkervaring zich ontwikkelt als deze mensen blijven werken waar ze in 2019 werken en in 2025 en 2030 dezelfde functie hebben als ze nu hebben. Daarnaast is het uitgangspunt dat alle notarissen op hun zeventigste verjaardag met pensioen gaan. Uiteraard is dit niet conform de realiteit, omdat mensen verhuizen, eerder met pensioen gaan dan op hun zeventigste, nieuwe mensen instromen en bestaande het notariaat verlaten. Wel geeft het een goede indicatie wat er gebeurt als geen extra inspanningen worden verricht om regio's waar de aantallen afnemen tegen te gaan. Met name in Zeeland lijkt het notariaat langzaam uit het straatbeeld te verdwijnen, wat op termijn gevolgen heeft voor de bereikbaarheid.

3. Missie notariaat

Vanuit de visie op de wereld om ons heen (Strategische Context Notariaat) heeft het bestuur van de KNB een missie voor het notariaat geformuleerd:

'De notaris biedt duidelijkheid en vertrouwen door te adviseren, rechtshandelingen te certificeren en registreren. De notaris stelt zich ondernemend op om zijn rol als adviseur en gids in de samenleving te vervullen.'

Deze missie is erop gebaseerd dat waar mensen samenleven, er onderlinge afspraken worden gemaakt en er advies nodig is. Dit geeft hen rust en vertrouwen in de toekomst. Het goed adviseren van partijen en (rechtsgeldig) vastleggen van afspraken is een onmisbaar fundament van onze samenleving en de gezamenlijke verantwoordelijkheid van het notariaat in Nederland.

Op basis van deze missie en de context hiervoor geschetst, ligt de focus voor de jaren 2020-2025 op de volgende thema's:

- Samen voor mens en maatschappij;
- Bescherming en zekerheid; en
- Eigentijdse beroepsbeoefenaar.

De digitalisering van het recht is geen doel op zich, alleen zijn de consequenties van alle digitale ontwikkelingen zo verstrekkend, dat die veel aandacht van de KNB vragen. Behalve aandacht voor de digitale ontwikkelingen zelf vraagt dat ook aandacht van de KNB voor de gevolgen daarvan voor de opleiding van mensen in het notariaat, de organisatie en vestiging van kantoren en de gevolgen voor notariële wet- en regelgeving. Zo gezien speelt digitalisering een rol in alle drie de thema's.

4. Thema *Samen voor mens en maatschappij*

Het notariaat is deskundig op verschillende juridische terreinen, maar staat daarin niet alleen: het notariaat zoekt actief de verbinding met de wereld om hem heen. Daarbij is het zich constant bewust van zijn positie in de samenleving: het notariaat voelt zich medeverantwoordelijk voor goede wet- en regelgeving. Het uitgangspunt is daarbij niet het notariaat zelf; het maatschappelijke perspectief is essentieel.

De notariële beroepsgroep heeft een actieve rol bij het vormgeven van het rechtsbestel. Daarbij is het belangrijk om je oor te luister leggen: wat speelt er om ons heen? Hoe kunnen we daaraan bijdragen als notariaat? In dat verband zoekt het notariaat de samenwerking met haar stakeholders om de samenleving op juridisch gebied verder te optimaliseren. In deze samenwerking heeft het notariaat een regierol.

Toegankelijkheid

Van oudsher vervult de notaris een ondersteunende rol voor particulieren en bedrijven. Eerst op het gebied van lezen en schrijven, nu op rechtsrelaties in de steeds complexer wordende samenleving. In het begin vooral gericht op particulieren en kleinbedrijf, gaandeweg steeds meer ook voor grote en soms internationaal opererende bedrijven. Was vroeger het hebben van de juiste juridische kennis voldoende voor deze ondersteunende, adviserende rol, tegenwoordig beschouwen mensen en organisaties dat als vanzelfsprekend. Steeds meer informatie is vrij digitaal beschikbaar. Maar de informatiemaatschappij van nu is nog lang geen kennismaatschappij. Echte kennis is een schaars goed.

Het notariaat moet toegankelijk zijn én blijven voor iedereen, fysiek én digitaal. Dat is een van de belangrijkste opgaven. Ook voor minder draagkrachtigen of mensen die anderszins moeilijk kunnen meekomen in de huidige maatschappij moet de notaris bereikbaar zijn. Daarnaast wordt de aansluiting tussen de juridische wereld en de individuele persoonlijke wereld steeds complexer. Samengestelde gezinnen, maar ook de platformeconomie en innovatieve samenwerking, vragen om maatregelen van het notariaat. Het notariaat ziet het als haar maatschappelijke opgave om als juridisch adviseur en gids te fungeren en particulieren en bedrijven hierbij te helpen.

Versterking digitale dienstverlening

Zowel bij klanten als bij notarissen bestaat behoefte aan hulp bij digitale dienstverlening. Veel (vooral de jongere) klanten willen zich digitaal kunnen oriënteren en ook zaken digitaal regelen. Notarissen willen dat vaak wel, maar kunnen door de kleinschalige organisatie van het notariaat (meer dan de helft van de ruim achthonderd notariskantoren heeft maar één notaris) dat niet individueel regelen. Daarnaast worstelen veel notarissen met de vraag hoe ver zij kunnen gaan in hun digitale dienstverlening. Hoe zeker kun je als notaris zijn van de vrije wil van iemand die alles digitaal wil regelen? Hoe stel je zijn of haar identiteit vast en hoe 'kun je een klant digitaal diep in de ogen kijken' om er zeker van te zijn dat hij/zij ook begrijpt wat hij/zij met deze juridische dienstverlening nu precies heeft geregeld? En, hoe weet je als notaris dat de bedoelingen van je digitale klant goed zijn en juridisch door de beugel kunnen?

De KNB wil de komende jaren een rol spelen in de versterking van (digitale) dienstverlening door activiteiten te ontplooiën die voor zowel de klant als de notaris toegevoegde waarde hebben. Het gaat daarbij om allerlei producten, diensten en communicatieactiviteiten gericht op onder meer:

- toegankelijk taalgebruik;

- klantgericht werken via klantportalen en ketenintegratie;
- positioneren van de gids- en vertrouwensfunctie van de notaris (adviseren, certificeren en autoriseren);
- datagericht werken; en
- informationele zelfbeschikking (regie op eigen gegevens).

Zowel bij de opzet als uitvoering zoekt de KNB daarbij nadrukkelijk de samenwerking met (groepen) notariskantoren en andere beroepsgroepen waarmee het notariaat te maken heeft, zoals banken, accountants, fiscalisten, makelaars, overheden, zorgorganisaties et cetera.

Samenwerking

Veel verschillende ontwikkelingen zoals eerder beschreven in deze strategische agenda vragen een collectieve aanpak. De KNB kan en zal daarin een initiërende, stimulerend en coördinerende rol vervullen, maar uiteindelijk wordt het werk gedaan door de beroepsgroep zelf.

Zo stimuleert de KNB samenwerking tussen notariskantoren onderling, om zo de notariële rol in zijn geheel te versterken. Door een gezamenlijke 'ruggengraat' (automatisering, registraties, toezicht BFT) te ontwikkelen, kunnen kantoren zich richten op hun individuele notariële (advies)werk (front office). Dat kan een kantoor zijn dat zich richt op de algemene praktijk of een gespecialiseerd kantoor. Ook in een front office kan er worden samengewerkt: zoals naar elkaar doorverwijzen of via een gezamenlijk online portaal.

Van oudsher bestaat de mogelijkheid voor een notaris om een associatie aan te gaan, maar niet alle notarissen willen dat.

Kantoren kunnen ook, met behoud van een zekere mate van professionele zelfstandigheid, ook op andere manieren de samenwerking zoeken met andere kantoren. In regionaal verband zijn er voorbeelden van samenwerkende kantoren waarbij vaak een centrale backoffice een belangrijke rol speelt. Met het oog op alle ontwikkelingen die er op het notariaat afkomen (toegenomen regeldruk, digitalisering, leeftijdssamenstelling van de notarieel juristen, veranderde samenstelling bevolking over de provincies) pleit de KNB voor meer samenwerking tussen kantoren. Welke rol de KNB hierin precies kan vervullen wordt de komende jaren uitgezocht.

Programma's

De ambities binnen dit thema wil de KNB realiseren in een aantal programma's.

- Verbetering communicatie tussen het notariaat en zijn klanten.
- Intensivering datagericht werken ten behoeve van communicatie- en educatie-activiteiten die de communicatie tussen de notaris en zijn haar klanten verbeteren.
- Versterking samenwerking, zowel binnen het notariaat als met externe partijen ten behoeve van de versteviging van de maatschappelijke positie van het notariaat.

5. Thema *Bescherming en zekerheid*

Rechtsbescherming en rechtszekerheid zijn essentieel voor het Nederlandse rechtsbestel. In een samenleving waarin onzekerheid en verandering de enige constanten zijn, is het belangrijk om 'een baken van rust' te creëren, waarop de overheid, bedrijven en consumenten kunnen terugvallen.

Is voor veel (grote) bedrijven en overheden notariële rechtsbescherming en rechtszekerheid nog steeds redelijk vanzelfsprekend, voor consumenten zijn het abstracte begrippen. Deze termen zeggen hen niets. Voor consumenten gaat het hierbij over 'vertrouwen en bescherming'.

Consumenten willen de zaken 'goed geregeld' hebben. Door afspraken tussen partijen (overheid, bedrijven, consumenten) rechtsgeldig vast te leggen, zorgt het notariaat voor rust en vertrouwen voor nu en de toekomst.

Fraudepreventie

De constante afweging van publieke en private belangen vraagt in een permanent veranderende samenleving een meer normerende rol van het notariaat. Flexibiliteit, inlevingsvermogen en moed van de notaris enerzijds en een betere collectieve organisatie van de wettelijke verantwoordelijkheden anderzijds (zoals de poortwachtersrol) zijn daarbij belangrijke aspecten. De verwachtingen van wat een individuele notaris kan betekenen in fraudepreventie zijn soms hoog gespannen. Dat legt druk op individuele notarissen. De KNB wil die druk verlichten door fraudepreventie zoveel mogelijk collectief te organiseren. Meer en betere samenwerking in de toekomst kan tot een efficiëntere en effectievere aanpak van ondermijning leiden. Het notariaat vervult immers een cruciale (ambtelijke) rol in het bieden van rechtszekerheid en wil dat in de toekomst blijven doen. Juist het hybride karakter van de notaris is daarbij zeer waardevol. Het verzamelen en uitwisselen van data horen daarbij. Dat ligt gevoelig vanwege privacywet- en regelgeving en geheimhouding speelt hierbij een belangrijke rol. De discussie daarover, zowel binnen de beroepsgroep als met relevante publieke en private partijen, moet de komende jaren zorgvuldig en met respect voor ieders belangen gevoerd worden. De ontwrichtende werking van ondermijning neemt echter steeds grotere vormen aan. Daarom verwacht de KNB dat er de komende jaren meer ruimte komt voor fraudepreventie door het notariaat in collectief notarieel verband.

De toenemende behoefte aan een vertrouwensfunctionaris biedt de notaris van de toekomst de mogelijkheid zich verder te ontwikkelen als hoogwaardig juridisch adviseur. De persoonlijke invulling van die rol wordt steeds belangrijker en dat vraagt ruimte in wet- en regelgeving om dat goed te kunnen doen. De klassiek ambtelijke werkzaamheden zullen meer en meer gedigitaliseerd worden, waarbij schaalvergroting nodig is om bekostiging daarvan te kunnen blijven financieren.

De maatschappij mag van de notaris verwachten dat hij alert, integer en actief is waar het gaat om de voorkoming van fraude. Deze maatschappelijke (poortwachters)rol vloeit voort uit de publieke functie van de notaris in het rechtsverkeer. Bevordering van het fraudebewustzijn van het notariaat en ondersteuning bij zijn poortwachtersrol krijgen onverminderde aandacht. Hoewel deze poortwachtersrol onmiskenbaar verbonden is met de ambtelijke werkzaamheden van de notaris, dwingen de uiteenlopende verwachtingen van derden tot een eigen, gezamenlijke afbakening van de reikwijdte van die rol en een collectieve organisatie van de invulling. Met de invoering van het verplichte gebruik van identiteitsscanners heeft de KNB al een aanzet gegeven. Aanpassingen in de

Wet op het notarisambt (Wna) voor meer op principes gebaseerde regels zullen volgen. De discussienota 'Hoe versterkt het notariaat zijn maatschappelijk bijdrage' biedt hiervoor de nodige concrete voorstellen en zal mede gebruikt worden om de gewenste wijziging van de Wna spoedig in gang te zetten.

Innovatie

Innovatie is voor behoud van tijdloze rechtszekerheid belangrijk. De rol van de notaris verandert doordat de samenleving meer digitaal wordt en verwachtingen van klanten en overheden daarin meebewegen. Digitalisering heeft invloed op het systeem, op het kantoor, en op de persoon van de notaris. De KNB werkt met verschillende partijen samen om een veilige digitale omgeving te ontwikkelen voor het uitwisselen, controleren, certificeren en registreren van gegevens en afspraken. In dit zogenoemde Notariële Privacy Ecosysteem komen verschillende digitale ontwikkelingen in het notariaat samen.

Zo beschikt de KNB sinds vijf jaar over het Centraal Digitaal Repertorium (CDR). Samen met de Belastingdienst is het CDR ontwikkeld en beschikt Nederland over een draaischijf waarover jaarlijks 1,5 miljoen rechtshandelingen gaan. Naast kennis geeft dit de Belastingdienst ook een diep inzicht in de rechtsverhoudingen binnen Nederland. Die kennis kan worden vergroot door uitbreiding van het CDR met diverse aanpalende registers. Een daarvan is het Centraal Aandeelhouders Register.

Een verdere digitalisering van het recht is ook te verwachten in de vastgoedketen. De KNB werkt daarin samen met de ketenpartners makelaars, hypotheekverstrekkers, financieel adviseurs en het Kadaster om de klant meer centraal te stellen en het aan- en verkoopproces van particulier vastgoed efficiënter te maken.

Digitale identiteit

De KNB heeft de afgelopen jaren ook een eigen digitale identiteit ontwikkeld, NotarisID. Transacties op afstand zijn een kenmerk van de digitale samenleving. Een digitale identiteit kan hierbij rechtszekerheid verschaffen. NotarisID, gebaseerd op Europese regelgeving, verzorgt dit op het hoogste niveau. Dat is ook nodig om digitale notariële dienstverlening op afstand mogelijk te maken. Er is inmiddels een zogenoemde *minimal viable product*-versie van NotarisID. Naar verwachting kan NotarisID binnen afzienbare tijd op grotere schaal worden gebruikt, bijvoorbeeld bij de digitale oprichting van een besloten vennootschap.

Digitale akte

De Europese Commissie wil dat het per 1 augustus 2021 mogelijk is om volledig digitaal een besloten vennootschap op te richten. Het notariaat heeft van oudsher veel kennis over en ervaring met de oprichting van vennootschappen. De KNB werkt daarom hard aan een digitale notariële akte die geschikt is voor de digitale oprichting van een besloten vennootschap, maar ook voor andere rechtshandelingen die geschikt zijn om digitaal te verrichten. De digitale akte kan tevens bijdragen aan het vergroten van de juridische kwaliteit van notariële dienstverlening en aan het verminderen van de werkdruk in het notariaat. Zo zal er meer ruimte komen voor de adviesfunctie van de notaris. Voor de invoering van een digitale notariële akte zal echter wel de Wna moeten worden gewijzigd. De KNB is hierover al een tijdje in gesprek is met het ministerie van Justitie & Veiligheid. Ook sorteerde de KNB in 2019 al voor met nieuwe eisen t.a.v. het gebruik van

identiteitsscanners en de lancering van een eigen digitaal identificatiemiddel. Beide zijn belangrijke randvoorwaarden voor de invoering van de digitale akte in 2021.

Kwaliteitsbevordering met AI

Een van de wettelijke taken van de KNB is het bevorderen van kwaliteit. Belangrijke pijler hierbij is het auditsysteem dat de KNB al ruim tien jaar inzet. Speciaal daarvoor opgeleide auditoren bezoeken collega's en bespreken met hen hoe en waarom ze hun werk doen zoals ze het doen en waar verbeteringen mogelijk zijn.

De afgelopen jaren heeft de KNB verschillende ervaringen opgedaan met het gebruik van kunstmatige intelligentie (AI), mede ten behoeve van de kwaliteitsbevordering in het notariaat. Zo heeft het notariaat onder meer kennis opgedaan over de regels waaraan een professional moet voldoen. Met behulp van zogenoemd *textmining* is de tuchtrechtspraak voor het notariaat geanalyseerd. Dat heeft verschillende inzichten en oriëntatiepunten opgeleverd, die de komende jaren gebruikt gaan worden in de tuchtrechtspraak, maar ook bij het kwaliteitsbeleid. Kunstmatige intelligentie is bij uitstek geschikt in het juridisch domein en de KNB zal de komende jaren het gebruik daarvan vergroten. De verwachting is dat het notariaat met AI de kwaliteit van de rechtszekerheid kan verhogen en de maatschappelijke kosten kan verlagen.

Informatiegericht werken

In de werkgroep BFT-KNB, die de afgelopen twee jaar voorstellen heeft ontwikkeld om te komen tot een betere samenwerking, is gebleken dat beiden gebruikmaken van veelal dezelfde data. Alleen al vanuit het oogpunt van een verlaging van de administratieve lasten ligt het voor de hand om deze data onder te brengen in een database waaruit beide organisaties kunnen putten. Door deze database geautomatiseerd te vullen vanuit de systemen van de notaris worden de administratieve lasten in nog sterkere mate verlicht. Het werken met zo'n centrale database ontzorgt de notaris niet alleen, het biedt ook mogelijkheden om de aanwezige data te verrijken met voor de notaris belangrijke informatie die hem of haar kan ondersteunen bij belangrijke keuzes voor het kantoor. Het werken vanuit de database die, als gezegd, met zo min mogelijk inspanning door de notaris zelf gevuld wordt, maakt het mogelijk om informatiegericht te werken aan de eigen kwaliteit. Onderzocht wordt of in de database ook gegevens opgenomen kunnen worden over permanente educatie en klanttevredenheid.

Wijziging Wna

Al jaren klinkt de roep vanuit het notariaat om de Wet op het notarisambt (Wna), waarin dit alles wettelijk is geregeld, te moderniseren. Het bestuur van de KNB heeft daarom een studie laten doen naar mogelijke knelpunten in de Wna die een eigentijdse invulling van het beroep van notaris in de toekomst belemmeren: 'Hoe versterkt het notariaat zijn maatschappelijke bijdrage', door mr. dr C. Stokkermans, januari 2019), De reacties daarop vanuit de beroepsgroep en allerlei andere ontwikkelingen vormen voor het bestuur van de KNB de basis voor een voorstel met aanpassingen van de Wna. Dit voorstel zal de KNB na bespreking met de beroepsgroep en relevante deskundigen in 2021 aanbieden aan het ministerie van Justitie & Veiligheid. Het streven is om over drie jaar een nieuwe Wna gereed te hebben.

Programma's

De ambities binnen dit thema wil de KNB realiseren in een aantal programma's.

- Modernisering wet- en regelgeving.
- Evenwichtige invulling poortwachters- en adviesrol notariaat.
- Realisering digitale notariële akte voor de oprichting van besloten vennootschappen.
- Realisering Notarieel Privacy Ecosysteem, voor het versterken van de notariële meerwaarde in digitale processen.

6. Thema *Eigentijdse beroepsbeoefenaar*

De persoon van de notaris wordt steeds belangrijker bij de invulling van de notariële functie in de Nederlandse maatschappij en verdient daarom extra aandacht. Reden om in deze strategische agenda voor de komende vijf jaar een apart hoofdstuk te wijden aan de eigentijdse notariële professional.

Uit de vele gesprekken die gevoerd zijn over dit thema komt een paradoxaal beeld naar voren. De belangrijkste reden voor de huidige notarissen, toegevoegd notarissen en kandidaat-notarissen om te kiezen voor het notariële vak is de juridische inhoud. Het is een prachtig en veelzijdig vak, vinden velen. En dat zou veel meer onder de aandacht van hun klanten mogen worden gebracht, zo luidt de algemene opvatting in het notariaat.

De opvatting van de notariële beroepsgroep over zijn vak lijkt particuliere klanten echter allemaal te ontgaan. Die gaan ervan uit dat de juridische kwaliteit van een notaris gewoon goed is. Zij zijn niet geïnteresseerd in de wetenschappelijke schoonheid en veelzijdigheid van het vak. De klant wil transparant, snel en correct geholpen worden en het liefst (steeds meer) digitaal, zo blijkt uit het consumentenonderzoek dat de KNB in 2019 liet uitvoeren. En juist op die wensen van de klant krijgen notarissen regelmatig minder waardering in de klanttevredenheidsonderzoeken. Collega professionele dienstverleners zien het notariaat als betrouwbaar, degelijk en meedenkend, zo blijkt uit onderzoek onder accountants, advocaten, fiscalisten en makelaars. Notarissen scoren aanmerkelijk lager op innovatie en pro-activiteit bij hun collega dienstverleners.

Opleiden

De opleidingen voor notarieel juristen bestaat uit een academische opleiding notarieel recht, gevolgd door een driejarige beroepsopleiding in deeltijd. Wie wil, kan aanvullend postacademische, specialistische opleidingen volgen gericht op een van de rechtsgebieden waar notarieel juristen in werkzaam zijn. Twee van deze opleidingen zijn volledig gericht op de juridische inhoud. In de beroepsopleiding is ook (beperkt) aandacht voor niet juridische thema's zoals persoonlijke ontwikkeling, communicatieve en adviesvaardigheden, ethiek en integriteit. In 2020 onderzoekt de Stichting Beroepsopleiding Notariaat, samen met de KNB, in hoeverre de huidige beroepsopleiding aansluit bij wat de praktijk vraagt.

Permanente educatie

Na hun opleiding geldt voor notarieel juristen een permanente educatieplicht (PE). Ze kunnen zich inhoudelijk laten bijscholen, maar ook andere relevante opleidingen volgen. Ook met intervisie en voor het bijwonen van sommige KNB-bijeenkomsten kunnen notarieel juristen PE-punten verdienen. In de praktijk blijkt dat ze sterk de voorkeur geven aan juridisch inhoudelijke cursussen en congressen. Cursussen en intervisie, gericht op het ontwikkelen van persoonlijke en managementvaardigheden zijn veel minder in trek. En dat terwijl daar veel winst mee te behalen valt om de meerwaarde voor klanten en collega dienstverleners zichtbaar te vergroten.

In 2017/2018 heeft de KNB een beperkte pilot uitgevoerd om te experimenteren met een veranderde systematiek van de permanente educatie. Rode draad van de pilot was dat deelnemers in plaats van het halen van twintig PE-punten in 2017 een PE-plan moeten aanleveren waarin zij aangaven op welke punten zij zich in het betreffende jaar wilden ontwikkelen en hoe ze dit zouden

willen doen. Dit plan moesten zij vervolgens tussentijds actualiseren en aan het einde evalueren. Deze werkwijze bood de deelnemers naast het volgen van cursussen en opleidingen (vormen van zogenoemd 'formeel leren') ook de gelegenheid om vormen van informeel leren in hun plannen op te nemen, bijvoorbeeld het bijwonen van intervisie, het volgen van jurisprudentie-overleggen of het uitvoeren van andere activiteiten met een leereffect.

De PE-pilot heeft een aantal aanbevelingen opgeleverd. De bedoeling is dat vanaf 2020 KNB-leden kunnen kiezen voor de bestaande systematiek (minimaal veertig PE-punten halen in twee jaar) of voor de in de pilot gehanteerde systematiek (opstellen, tussentijds actualiseren en evalueren van een persoonlijk PE-plan). Daarnaast krijgen de (grotere) notariskantoren, die een eigen geformaliseerde opleidingssystematiek hanteren, de mogelijkheid om deze systematiek door de KNB te laten accrediteren. Het aantoonbaar doorlopen van een geaccrediteerd opleidingsprogramma ontslaat de individuele notaris van zijn/haar (tot nu toe geldende) individuele PE-verplichting.

Aantrekkelijkheid vak

In alle bijeenkomsten waar gesproken is over de strategie voor de komende vijf jaar stond de aantrekkelijkheid van het vak hoog op de agenda. Toegenomen werkdruk, tekort aan voldoende gekwalificeerd personeel, verstikkende wet- en regelgeving, tuchtrecht, klanten en overheden die steeds hogere eisen stellen aan de notariële professional. Dit en veranderende opvattingen over werk zijn belangrijke redenen om de komende vijf jaar veel aandacht aan te schenken aan de aantrekkelijkheid van het vak.

Werven en vasthouden van nieuw talent is een van de aspecten waar winst te halen valt, zo is de breed gedeelde gedachte in het notariaat. Net als in veel andere sectoren hebben notarissen veel moeite met het vinden van juridisch personeel, zo blijkt uit het meest recente arbeidsmarktonderzoek. In bepaalde regio's speelt deze problematiek sterker dan in andere. Gemiddeld genomen geeft meer dan 50 procent van alle notarissen aan dat juridisch personeel moeilijk tot haast niet te vinden is. Kantoren met één notaris geven aan daar iets minder moeite mee te hebben dan kantoren met meer notarissen. Voor kantoorpersoneel is dit percentage gemiddeld 26 procent. Notarissen werven gemiddeld genomen overwegend in en via hun eigen netwerk (69 procent), gevolgd door internet (45 procent). Vraag is of bijvoorbeeld een andere manier van werven tot een beter resultaat leidt. Het arbeidsmarktonderzoek geeft ook inzicht in wat huidige medewerkers belangrijk vinden in hun werk.

Te hoge werkdruk leidt tot toegenomen stress, uitval en vertrek uit het notariaat. Juridisch personeel op notariskantoren werkt gemiddeld structureel ruim tien uur langer dan wat contractueel is afgesproken (46 versus ruim 35 uur). De vraag aan juridisch personeel wat zij belangrijk vinden in hun werk, levert de volgende top vijf op:

1. sfeer/collegialiteit;
2. baanzekerheid;
3. opleidingsmogelijkheden;
4. hoogte van het salaris; en
5. bedrijfsreputatie;

De vraag is of en wat notariskantoren zelf kunnen doen om de aantrekkelijkheid te vergroten en wat de KNB kan doen om notariskantoren daarbij te ondersteunen. Aangezien het hierbij gaat om meer en verschillende soorten activiteiten, is de KNB van plan om dit in de vorm van een programma integraal te benaderen en activiteiten te starten.

Vaardigheden

De notaris van nu en de toekomst heeft een adviesfunctie. Hij/zij gidst zijn/haar cliënten door het oerwoud van juridische regelgeving. Naast up-to-date juridische kennis beschikt hij/zij over de juiste vaardigheden om de juiste afwegingen te maken en deskundig advies te geven. Het gaat hierbij om menselijke vaardigheden, ondernemersvaardigheden én om digitale vaardigheden. Persoonlijk contact, helder adviseren, ontzorgen (geen betutteling), spreken en schrijven van duidelijke taal is hierbij belangrijk. Dit is ook wat consumenten van de notaris vragen, zo blijkt uit het eerdergenoemde consumentenonderzoek. Duidelijke taal in het eerste contact (website, nieuwsbrieven, transparante offertes etc), het adviestraject (gespreksvaardigheden), in de akte en in de nazorg (declaraties, review, nabellen, actief benaderen als er wetswijzigingen zijn) zijn daarbij onontbeerlijk.

Dit vraagt om expertise en lef van de notaris. Niet alleen moet de notaris haar/zijn klanten een spiegel voorhouden (wat is de situatie, wat zijn de mogelijkheden, en daarbij eventuele vervelende consequenties bespreken), ook zal hij/zij zichzelf een spiegel moeten voorhouden. De KNB wil hiervoor een integraal programma opzetten op het gebied van vaardigheden (een 'leven lang leren'). In dit programma wil de KNB een open leercultuur ontwikkelen met een focus op de klantrelatie. Ook goed werkgeverschap is hierin belangrijk.

Maatschappelijke verantwoordelijkheid, ethiek en integriteit

Veranderende maatschappelijke en politieke opvattingen over wat maatschappelijk betamelijk handelen is dienen ook in het notariaat onderwerp van gesprek en opleiding te zijn.

Maatschappelijke aspecten van de van de notaris gevraagde dienstverlening dienen, waar redelijkerwijs nodig, aandacht te krijgen in het contact met cliënten. Wat juridisch mag, is maatschappelijk niet altijd gewenst.

Het notarisambt staat voor integriteit. De notaris moet niet alleen zelf integer handelen, maar hij moet er ook voor waken dat hij in verband wordt gebracht met of meewerkt aan niet-integer handelen van anderen.

Ethiek en integriteit zijn belangrijke kernwaarden van het notariaat. Integer en ethisch handelen is echter niet altijd een automatisme. Het is belangrijk om als beroepsgroep over dilemma's die zich rond deze onderwerpen in de praktijk voordoen met elkaar in gesprek te gaan.

Maatschappelijke ontwikkelingen zorgen ervoor dat notarissen en andere adviseurs steeds meer uitgedaagd worden hun handelen op ethiek en integriteit te toetsen. Niet alleen de letter van de wet, maar ook de geest van de wet is van belang.

Maatschappelijke verantwoordelijkheid, ethiek en integriteit dienen meer aandacht te krijgen in de notariële beroepsopleiding en in het kader van permanente educatie van het notariaat.

Opvolging

Zorgen zijn er ook over de opvolging. Veel notarissen hebben de indruk dat er te weinig toegevoegd en kandidaat-notarissen zijn die notaris-ondernemer willen worden. Uit het arbeidsmarktonderzoek 2019 blijkt dat 31 procent van het ondervraagde juridisch personeel dat wel wil, 31 procent niet en 38 procent weet het nog niet. Net als in veel andere sectoren geldt ook

in het notariaat dat die wens groter is bij mannen (46 procent) dan bij vrouwen (22 procent). Vraag is hoe deze resultaten er uitzien op regionaal en lokaal niveau? Daar zit wellicht een verklaring voor de discrepantie tussen wat volgens het onderzoek notarissen in de praktijk ervaren en wat notarieel juristen ambiëren. De KNB gaat daarom programma's ontwikkelen die de beroepsgroep helpen bij de beëindiging of overname van kantoren en het werven en behouden van personeel. Dit is ook van belang voor voldoende geografische spreiding van notariskantoren, zodat notariële dienstverlening laagdrempelig en bereikbaar blijft op lokaal niveau.

Programma's

De ambities binnen dit thema wil de KNB realiseren in een aantal programma's.

- Ontwikkeling programma versterking aantrekkelijkheid beroep.
- Actualisering beroepsopleiding, op basis van een gezamenlijke evaluatie met de Stichting beroepsopleiding Notariaat van de huidige beroepsopleiding.
- Invoering uitbreiding PE-mogelijkheden.
- Ontwikkeling programma voor de start, overdracht en beëindiging van een notariskantoor.

7. **Samenvatting**

De KNB wil met de Strategische Agenda 2020-2025 de toekomstbestendigheid van het notariaat verankeren en heeft daarbij het volgende beeld van zijn doel: in 2026 is de notaris de juridische adviseur bij uitstek in een complexe en digitale maatschappij. De notaris heeft oog voor maatschappelijke ontwikkelingen, is goed opgeleid en heeft alle gereedschappen voorhanden om deze rol uit te oefenen, zoals de Digitale Notariële Akte en NotarisID. Door verdergaande opleiding, soms specialisatie en waar nodig ondersteuning door het bureau van de KNB, is de notaris wend-, en weerbaar en blijft het notariaat in alle opzichten aantrekkelijk om in te werken voor juristen en medewerkers. Om dit beeld te bewerkstelligen, ligt de focus voor de jaren 2020-2025 op de drie volgende thema's:

- Samen voor mens en maatschappij;
- Bescherming en zekerheid; en
- Eigentijdse beroepsbeoefenaar.

Thema *Samen voor mens en maatschappij*

Het notariaat moet toegankelijk zijn én blijven voor iedereen, fysiek én digitaal. Dat is een van de belangrijkste opgaven. De aansluiting tussen de juridische wereld en de individuele persoonlijke wereld wordt steeds complexer. Samengestelde gezinnen, maar ook de platformeconomie en innovatieve samenwerking, vragen om maatregelen van het notariaat. Het notariaat ziet het als haar maatschappelijke opgave om als juridisch adviseur en gids te fungeren en particulieren en bedrijven hierbij te helpen.

Programma's

- Verbetering communicatie tussen het notariaat en zijn klanten.
- Intensivering datagericht werken ten behoeve van communicatie- en educatie-activiteiten die de communicatie tussen de notaris en zijn haar klanten verbeteren.
- Versterking samenwerking, zowel binnen het notariaat als met externe partijen ten behoeve van de versteviging van de maatschappelijke positie van het notariaat.

Thema *Bescherming en zekerheid*

Rechtsbescherming en rechtszekerheid zijn essentieel voor het Nederlandse rechtsbestel. In een samenleving waarin onzekerheid en verandering de enige constanten zijn, is het belangrijk om 'een baken van rust' te creëren, waarop de overheid, bedrijven en consumenten kunnen terugvallen.

Programma's

- Modernisering wet- en regelgeving: In 2021 wil de KNB, na bespreking met de beroepsgroep en relevante deskundigen, een voorstel tot wijziging van de Wet op het notarisambt (Wna) aanbieden aan het ministerie van Justitie & Veiligheid. Het streven is om over drie jaar een nieuwe Wna gereed te hebben.
- Evenwichtige invulling poortwachters- en adviesrol notariaat: De constante afweging van publieke en private belangen vraagt in een permanent veranderende samenleving een

meer normerende rol van het notariaat. Flexibiliteit, inlevingsvermogen en moed van de notaris enerzijds en een betere collectieve organisatie van de wettelijke verantwoordelijkheden anderzijds (zoals de poortwachtersrol) zijn daarbij belangrijke aspecten.

- Realisering digitale notariële akte voor de oprichting van besloten vennootschappen: de KNB werkt aan een digitale notariële akte die geschikt is voor de digitale oprichting van een besloten vennootschap, maar ook voor andere rechtshandelingen die geschikt zijn om digitaal te verrichten.
- Realisering Notarieel Privacy Ecosysteem, voor het versterken van de notariële meerwaarde in digitale processen: de KNB werkt met verschillende partijen samen om een veilige digitale omgeving te ontwikkelen voor het uitwisselen, controleren, certificeren en registreren van gegevens en afspraken.

Thema *Eigentijdse beroepsbeoefenaar*

De persoon van de notaris wordt steeds belangrijker bij de invulling van de notariële functie in de Nederlandse maatschappij en verdient daarom extra aandacht.

Programma's

- Ontwikkeling programma versterking aantrekkelijkheid beroep.
- Actualisering beroepsopleiding, op basis van een gezamenlijke evaluatie met de Stichting beroepsopleiding Notariaat van de huidige beroepsopleiding.
- Invoering uitbreiding PE-mogelijkheden: vanaf 2020 is er meer keuzemogelijkheid in de PE-systematiek. Ook krijgen de (grotere) notariskantoren, die een eigen geformaliseerde opleidingssystematiek hanteren, de mogelijkheid om deze systematiek door de KNB te laten accrediteren.
- Ontwikkeling programma voor de start, overdracht en beëindiging van een notariskantoor: veel notarissen hebben de indruk dat er te weinig toegevoegd en kandidaat-notarissen zijn die notaris-ondernemer willen worden. KNB gaat daarom programma's ontwikkelen die de beroepsgroep helpt bij de beëindiging of overname van kantoren en het werven en behouden van personeel.